

13de NACHT VAN DE KERKEN ANTWERPEN

10 augustus 2024

*Ook ons verhaal
begon aan de oevers
van de Schelde'*

Een organisatie van
Toerismepastoraal Antwerpen vzw (TOPA)
info@topa.be
www.topa.be

Nacht van de kerken Antwerpen 2024
Zaterdag 10 augustus 2024

Inhoud – Deelnemende kerken

Ook ons verhaal begon aan de oevers van de Schelde	3
Centrum (2000)	4
Onze-Lieve-Vrouwekathedraal.....	4
Sint-Carolus Borromeuskerk	6
Sint-Pauluskerk.....	7
Universiteitswijk (2000)	8
Sint-Jacobskerk.....	8
Sint-Antonius van Paduakerk.....	9
Sint-Catharinakerk.....	10
Sint-Annakapel	11
Sint-Andrieskerk.....	12
Sint-Joriskerk.....	14
Sint-Michiel en Petruskerk.....	16
Sint-Walburgiskerk	18
Zurenborg (2018)	19
Sint-Norbertuskerk.....	19
Antwerpen Noord (2060)	21
Sint-Willibrorduskerk.....	21
Deurne (2100)	23
Sint-Fredeganduskerk.....	23
Merksem (2170)	25
Sint-Bartholomeuskerk.....	25
Ekeren (2180)	26
Sint-Lambertuskerk	26
Sint-Laurentiuskerk	27

Hyperlinks: deze brochure bevat in bovenstaande inhoudsopgave en onderaan de bladzijden (onder 'Praktisch') hyperlinks alsook QR-codes naar meer gedetailleerde webpagina's.

OOK ONS VERHAAL BEGON AAN DE OEVERS VAN DE SCHELDE

De **Onze-Lieve-Vrouwetoren**: het symbool van Antwerpen! Maar wie beseft dat deze unieke klokkentoren *hier* staat te gloriëren dankzij een ingreep, nu exact **900 jaar geleden**?

Tot 1124 was het oudste parochiekerkje van Antwerpen, 'Sint-Michielskerk' genaamd, te vinden in de oudste woonkern van Antwerpen, vlak aan de oever van de Schelde, aan de huidige Sint-Michielskaai. Nog 500 jaar eerder, ca. 650, had de allereerste historische figuur van Antwerpen, de Fransman Eloi (Elooi of Sint-Eligius) hier voet aan land gezet om de christelijke boodschap te verkondigen.

In 1124 stichtte Norbertus bij dat Sint-Michielskerkje een klooster (vandaar de 'Sint-Michielskaai' en de 'Kloosterstraat'). Deze 'Sint-Michielsabdij' van de norbertijnen genoot internationale faam omdat ook vele groten der aarde bij hun bezoek aan Antwerpen er hun verblijf hielden, zoals Richard Leeuwenhart en tsaar Peter de Grote. Door het Nederlandse bombardement van 1830 werd de eens zo machtige abdij volledig van de kaart geveegd. Sommige kunstige relictten kan je nog bewonderen: o.m. in de **Sint-Fredeganduskerk** (Deurne) terwijl '*De aanbidding van de Wijzen*' door P.P. Rubens zelfs dient als uithangbord van het KMSKA.

Door de ingreep van Norbertus kregen de Antwerpenaren in 1124 de bescheiden Mariakapel als parochiekerk toegewezen. Omdat deze veel te klein was, werd die vervangen door een romaanse kerk die later op haar beurt vervangen werd door de immense gotische Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, mét de ons allen bekende toren.

N.a.v. dit 900 jarig jubileum van de Onze-Lieve-Vrouweparochie focust de Nacht van de Kerken 2024 op **de herinneringen aan de Sint-Michielsabdij**, maar nog méér op de **ontstaansgeschiedenis van de kathedraal en alle Antwerpse parochies**. Aan de hand van de kerkgebouwen krijg je trouwens ook een duidelijk zicht op de stadsontwikkeling van Antwerpen en van de districten. Elooi die "de hoeksteen Christus" meevoerde, had zich niet kunnen inbeelden dat hij ook de hoeksteen leverde voor zovele Antwerpse parochiekerken: 25 op strikt Antwerps grondgebied en 47 in de gemeenten die als district met Antwerpen fuseerden, wat een totaal geeft van 72. Twee ervan houden de abdij in herinnering: de **Sint-Michielskerk** en de **Sint-Norbertuskerk**.

Ondertussen heeft het verhaal van eeuwen expansie een serieuze bocht genomen en sluiten kerken de deuren. Gelukkig heeft een tiental kerken een herbestemming gekregen als 'parochie'-kerk voor een andere christelijke gemeenschap, katholiek of niet. Hopelijk mogen de mooiste van deze kerken blijven getuigen van die ene Hoeksteen van het Leven. Want als de leerlingen zwijgen, blijven de stenen – hopelijk – spréken ... ook over het verhaal dat hier eens begon aan de oevers van de Schelde ...

Het TOPA-team

ONZE-LIEVE-VROUWEKATHEDRAAL

De eerste Antwerpse parochiekerk, gesticht door Sint-Amandus in de 7de eeuw, was toegewijd aan de **heiligen Petrus en Paulus**. Na de verwoestingen door de Noormannen in de 9de eeuw ontstaat op dezelfde plaats een **nieuwe parochiekerk toegewijd aan de aartsengel Michael**. Onrechtstreeks herinnert de 'Sint-Michielskaai' aan die 'Sint-Michielskerk' want – jawel - het oudste Antwerpen situeerde zich op een 9m-hoge heuvel ter hoogte van deze kaai.

Omwille van het belang van de Antwerpse site wordt aan deze enige Antwerpse **parochiekerk** een kapittel verbonden, dit is een 'college' van een twaalfstal priesters of 'kanunniken'. Omdat de discipline onder hen wat te wensen overlaat stuurt de bisschop van Cambrai (Kamerijk) in 1124 **Norbertus** om het **kapittel** te hervormen. Twee derde van de kanunniken ziet een meer gestrengere leefregel niet zitten en verhuist mét de **parochie en het kapittel** naar een Onze-Lieve-Vrouwekapel. Dit bescheiden kapelletje in pre-romaanse stijl krijgt alle **parochierechten** voor het toenmalige Antwerpen. Hiermee wordt Maria eveneens de **patroonheilige** van de stad en mag de hoofdkerk van Antwerpen in 2024 haar 900-jarig jubileum vieren. Kort nadien wordt een nieuwe monumentale kerk gebouwd in romaanse stijl.

De bouw van de huidige gotische kerk start in 1352 maar de oorspronkelijk geplande vijfbeukige kerk wordt nog tijdens de bouwperiode 1455-1482 uitgebreid met een 5de en een 6de zijbeuk. Enkel de zuiderzijbeuk, als enige zo breed als de middenbeuk, zal dienst doen als **parochiekerk**. In 1559 wordt Antwerpen verheven tot zetel van het gelijknamige bisdom 'Antwerpen' en wordt de hoofdkerk verheven tot bisschopskerk of – afgeleid van het zitmeubel 'cathedra' – '**kathedrale**' kerk van het bisdom Antwerpen.

Na de opeising van de kerk door de calvinisten in 1581 wordt de kerk in 1585 opnieuw gewijd voor de katholieke eredienst. Wanneer in 1621 de parochie wordt opgesplitst in Onze-Lieve-Vrouw-Noord en –Zuid, wordt de doopkapel aan het uiteinde van de buitenste noordbeuk eenvoudigweg in tweeën verdeeld, met twee afzonderlijke deuren. Over het doopvontbekken heen wordt een schutting gemaakt zodat men tegelijkertijd kan dopen zonder elkaar te storen. Zeven jaar later wordt het parochiealtaar verwijderd, waardoor het Sacramentsaltaar méér ruimte krijgt.

Tijdens het Frans Revolutionair Bewind, in 1797, wordt het kapittel afgeschaft. In 1801 heropent de kerk als parochiekerk maar bij gebrek aan bisschopszetel is ze dus niet langer 'kathedraal', al blijven de Antwerpenaren deze titel in de spreektaal behouden. Pas in 1961 wordt de parochiekerk opnieuw - eveneens – 'kathedraal'.

Maria's hoogtepunt in het liturgisch jaar valt op 15 augustus, wanneer haar aardse leven opgetild wordt tot een eeuwige hemelse vreugde. Haar Tenhemelopneming biedt iedereen het perspectief op een definitief **thuis**komen: de 'kroon op het werk'. Logisch dat dit thema, sinds 1626, het hoofdaltaar siert in een schilderij van Peter Paul Rubens.

Op deze avond, kort voor Haar hoogfeest, nemen we de tijd om ook onszelf door dit werk te laten optillen door een interactieve kijk; samen zoeken we een spontaan antwoord op vragen zoals deze:

- Wat zie je? Observeer de materiële kenmerken van het kunstwerk.
- Wat is het onderwerp, wat laat de kunstenaar je zien?
- Kijk naar enkele details, wat zie je?
- Gebruik je zintuigen: stel dat je in dit kunstwerk kan stappen.
- Wat probeert de kunstenaar met je te delen?
- Hoe voel je je?

Tijdens het vrije bezoek, laten de TOPA-gidsen je ook kennismaken met de aanwezigheid van de H. Norbertus in de kerk.

Programma

Open van 19.00u. tot 22.30u. (laatste toegang) .

Op het hele en het halve uur verlenen we toegang voor 30 personen, die kunnen deelnemen aan een interactieve gespreksessie (circa 20 min.)

TIP

*Tien minuten wandelen brengt je bij
de Sint-Carolus Borromeuskerk of de Sint-Andrieskerk*

Praktisch

Onze-Lieve-Vrouwekathedraal

Adres: Zuiderportaal (zijingang), Groenplaats 21 Antwerpen 2000

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 3, 5, 9 (Linkeroever), 15 (Regatta)

Tram → **De Lijn** 3, 5, 9, 15 (premetro Groenplaats), 4 (Groenplaats), 7 (Meirbrug)

Bus 22, 180/181/182/183 (Groenplaats);

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 017 en 020 - Groenplaats

<https://topa.be/olv-kathedraal/>

SINT-CAROLUS BORROMEUSKERK

copyright Sint-Carolus Borromeuskerk

Tijdens de Calvinistische periode worden de jezuiten verbannen in 1585. Maar de paters keren in 1585 al gauw terug. Op slechts zes jaar tijd bouwen ze voor hun orde de huidige 'Sint-Carolus Borromeuskerk', tussen 1614 en 1621. Bij de wijding wordt ze vernoemd naar de ordedestichter **Sint-Ignatius van Loyola**.

Onder het Oostenrijks bewind, in 1773, wordt de jezuitenorde opgeheven en de kerk krijgt meerdere functies. Het onderwijs is traditioneel een van de speerpunten van de jezuitenorde. In navolging van een initiatief tot volksondericht gesticht door aartsbisschop Carolus Borromeus (†1584) in Milaan start de Antwerpse bisschop Wellens in 1779 een Stichting voor onderwijs van bejaarden in de christelijke lering onder het **patronaat van de heilige Carolus Borromeus**. Mét haar nieuwe bestemming van catecheselokaal voor volwassenen krijgt de voormalige jezuitenkerk zelf ook Carolus Borromeus als nieuwe patroonheilige (feestdag 4 november).

Na het concordaat van Pius VII met Napoleon in 1801 gaat de kerk opnieuw open voor de katholieke eredienst en vermits de Onze-Lieve-Vrouwekerk nog onbruikbaar was, dient ze even als Antwerpse parochiale **hoofdkerk**. In 1803 wordt ze dan een **zelfstandige parochie** onder de nu bekende naam 'Sint-Carolus Borromeus'.

Programma

19.00.u TOT 20.00u: SCHILDERIJWISSEL

INKOM 5 Euro, kinderen onder 12 jaar gratis

19.00u opening deuren

19.00u-19.30u muziek

19.30u verwelcoming door dhr. Olivier Lins, voorzitter van de kerkfabriek

19.35u bezinning bij het feest van Maria Tenhemelopneming door E.H. Rik Hoet, pastoor van de Sint-Carolus Borromeuskerk

19.45u schilderijwissel vergezeld van muziek

20.15u TOT 23.00u: KERK IS VRIJ TOEGANKELIJK

20.15u tot 22.00u: rondleidingen door de gidsen van TOPA Toerismepastoraal Antwerpen

22.00u tot 23.00u: vrij bezoek

TIP

*Geniet nog van de intieme sfeer van de 'Keizerskapel'
en van een geleide wandeling van de kapel naar de Sint-Jacobskerk.*

Praktisch

Sint-Carolus Borromeuskerk

Adres: Hendrik Conscienceplein, A.-2000

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 3, 5, 9, 15 (richting Regatta; station Meir)

Tram → **De Lijn** 3, 5, 9, 15 (premetro Meir), 7 (halte Keizerstraat)

Bus 22, 180, 181, 182, 183 (Groenplaats)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 56 - Minderbroedersrui

<https://topa.be/sint-carolus-borromeus/>

<https://www.kerknet.be/parochie-sint-carolus-borromeus-antwerpen/artikel/schilderijwissel>

SINT-PAULUSKERK

Monstrans Jean-Pierre Verschuylen, 1839

De Sint-Pauluskerk had oorspronkelijk geen parochiefunctie, zij was immers gebouwd als **kloosterkerk** voor de dominikanengemeenschap. Dat verandert nog tijdens het Franse Bewind onder Napoleon. Na de opheffing van het klooster in 1796 wordt ook de kerk gesloten. Even wordt ze als **hulpkerk** gebruikt voor de nabijgelegen Sint-Walburgisparochie. De stad koopt in 1802 de kerk en een deel van het klooster. Als vervanging van de bouwvallige Sint-Walburgiskerk doet de kerk sindsdien dienst als **parochiekerk**. In 1833 wordt de kerk aangepast aan de parochiefunctie met als meest zichtbare gevolg de afbraak van het barokke koordoksaal om een enorm dieptezicht naar het hoofdaltaar te creëren.

De apostel Paulus, de **patroon** van deze kerk, heeft Jezus zelf nooit gekend, maar hij geldt wél als de belangrijkste verspreider van de nieuwe leer. Daarom krijgt hij wel de **eretitel 'apostel'**. Gezien ook hij in Rome de marteldood stierf, wordt hij samen met Petrus gevierd op 29 juni.

Paulus is dan ook op tal van plaatsen in de kerk afgebeeld, o.m. aan de voet van de preekstoel en als 'de tweede belangrijkste van de 12 apostelen' op de grootse beeldenrij tegen de pilaren van de middenbeuk. Eertijds kon je zijn leven volgen op de kleurrijke barokke glasramen van het koor.

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk.

U ontvangt een brochure met 10 afbeeldingen van de H. Paulus die in de kerk te zien zijn.

Daarbij geven de Sint-Paulusvrienden uitleg.

Om de dertig minuten lezen we een tekst voor uit de brieven van de H. Paulus.

De originele kerkwijdingsakte van 9 september 1276 kan u bekijken in de schatkamer.

En tussendoor vergast Rodrigo Marques u met muziek op de marimba.

Praktisch

Sint-Pauluskerk

Adres: Sint-Paulusstraat 22, A.-2000 (via de poort)

hoek Veemarkt-Zwartzusterstraat (tel. 0470 908 700)

Trein → NMBS Antwerpen Centraal + premetro 3, 5, 9, 15 (Regatta; station Meir)

Tram → De Lijn 7 (Eilandje) halte Klapdorp, net voor de poort in de Sint-Paulusstraat

Fietsstation → VELO-Antwerpen Velo 58 – Noorderterras

Fietsparking in de tuin

<https://topa.be/sint-pauluskerk/>

SINT-JACOBSKERK

De **Sint-Jacobsparochie** wordt opgericht in 1478 in de toenmalige **Sint-Jacobskapel** gebouwd in 1413-1415. Deze lag waarschijnlijk ter hoogte van de noorderzijbeuk van de huidige kerk. Pas in 1491 zou de bouw van de huidige kerk starten. De oude kapel zal nog ongeveer 15 jaar lang dienst blijven doen als **parochiekerk**, totdat ze moet wijken voor de bouw van de nieuwe.

Het **patroenschap** van Sint-Jacob is volledig verweven met de bedevaarttraditie. Pelgrims trekken vooral tussen de 13de en de 15de eeuw naar het graf van apostel Jacobus de Meerdere dat zich volgens de overlevering in 'Santiago de Compostela' bevindt. De pelgrimsroute, de befaamde 'la Ruta Xacobbea' (Jakobsweg) of 'El Camino (santo)' (dé weg), krijgt een waar Europees karakter en de devotie tot Jacobus verspreidt zich over West-Europa. Nabij de Kipdorp-toegang tot de stad bevindt zich reeds vóór 1390 het St.-Jakobsgasthuis, gelegen in de toen reeds genoemde St.-Jacobsstraat. Het initiatief hiervoor komt van het St.-Jacobsbroederschap dat hoofdzakelijk bestaat uit ex-bedevaarders. Ten laatste in 1399 is het gasthuis oostwaarts verhuisd naar het Kipdorp, de huidige St.-Jakobsmarkt. Het gasthuis leent zijn naam aan de nieuwe parochiale wijkkapel die in 1413-'15 gebouwd wordt om de afstand naar de parochiekerk aan het Groenkerkhof te overbruggen.

In 1580/'81 wordt de kerk eerst gedeeltelijk, daarna volledig door de calvinisten in gebruik genomen. Na de herovering van Antwerpen door het wettig gezag in 1585 wordt ze terug bestemd voor de katholieke eredienst. In 1656 wordt de kerk verheven tot **collegiale** kerk met een kapittel dat uitbreidt tot niet minder dan 23 kanunniken. Vijftig jaar later in 1705 verleent Paus Clemens XI haar ook nog de titel '**Vermaarde Collegiale**' een appreciatie voor het kapittel dat men maar al te graag laat overgaan op de bijzondere monumentale kerk zelf. In de Franse tijd wordt de kerk gesloten voor de eredienst maar na het concordaat tussen Pius VII en Napoleon (1801) wordt ze in 1802 opnieuw als **parochiekerk** geopend, echter niet meer als collegiale kerk. Bij het in voege treden van het concordaat te Antwerpen wordt in 1803 de Sint-Jacobsparochie officieel (her)sticht.

Programma

Doorlopend open van 19.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk

Rondleidingen door TOPA-gidsen ca. 30 min.

Vanuit de Sint-Annakapel in de Keizerstraat starten om het uur begeleide wandelingen naar de Sint-Jacobskerk (45 min.) Aansluitend kan je een rondleiding volgen in de Sint-Jacobskerk (vanaf 19.00 u.).

TIP

Start een begeleide wandeling in de Sint-Annakapel naar de Sint-Jacobskerk.

Op wandelafstand: ook de Sint-Antonius van Paduakerk aan de Paardenmarkt en de Sint-Catharinakerk in het Begijnhof.

Praktisch

Sint-Jacobskerk

Adres: Sint-Jacobstraat 9, A. 2000

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 3, 5, 9, 15 (Meir)

Tram → **De Lijn** 3, 5, 9, 15 (premetro Meir); 1 (Opera)

Bus 13 Opera

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 27 - Lange Nieuwstraat

<https://topa.be/sint-jacob/>

SINT-ANTONIUS VAN PADUAKERK

De paters **kapucijnen** die zich in 1585 in Antwerpen vestigen bouwen vier jaar later een publiek toegankelijke kapel aan de Paardenmarkt. Die wordt in de volgende jaren uitgebreid tot een heuse kerk samen met het klooster toegewijd aan Sint-Antoonius van Padua.

In 1797 worden de kloosterlingen door de Fransen verdreven en een jaar later worden het klooster en de kerk verbeurd verklaard en verkocht. Na het concordaat met Napoleon (15 augustus 1801) kopen omwonende burgers eerst de kerk en nadien bijna het ganse klooster terug in. De voormalige kloosterkerk wordt dan voor de eredienst gehuurd als succursale van de Sint-Jacobskerk, nog steeds toegewijd aan Sint-Antoonius van Padua. Maar de paters kapucijnen blijven er geweerd.

Voor de grote gemeenschap van de ondertussen zelfstandig geworden **Sint-Antooniusparochie** wordt de oude kapucijnenkerk te klein. Reeds in 1867 ontwerpt Lode Baeckelmans een nieuwe kerk. Pas veertig jaar later wordt de kerk gebouwd. Vier jaar na de eerste steenlegging, in 1910, kan ze worden ingewijd. Vanaf 1910 wordt ze een volwaardige parochiekerk.

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 22.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk

Plaatselijke gidsen aanwezig.

Speciaal voor deze Nacht van de kerken stellen we een aantal voorwerpen tentoon afkomstig uit de vroegere Sint-Walburgiskerk die tot de 19de eeuw gelegen was binnen de oude stad nabij het Steen.

We besteden vooral ook aandacht aan de patroonheilige van de kerk, Sint-Antoonius van Padua.

Omkaderd met sfeervolle achtergrondmuziek.

TIP

Op wandelafstand:

*De begijnhofkerk in de Rodestraat, de Sint-Annakapel in de Keizerstraat
en de Sint-Jacobskerk*

Praktisch

Sint-Antoonius van Paduakerk

Adres: Paardenmarkt 109, 2000 Antwerpen

Trein → NMBS Antwerpen Centraal (op loopafstand 1 km)

Tram → De Lijn 1, 24 (Paardenmarkt)

Bus 17 (Rodestraat)

Fietsstation → VELO-Antwerpen Velo 053 - Paardenmarkt

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-antoonius-van-padua/>

SINT-CATHARINAKERK

Begijnhof

Het eerste Antwerpse begijnhof, 'Berg Sion', opgericht in 1240 'extra muros', nabij de latere Sint-Jorispoort is toegewijd aan de **heilige Catharina**. In 1542 wordt dit begijnhof op bevel van de magistraat afgebroken om te verhinderen dat de Gelderse troepen van Maarten van Rossem er zich bij hun aanval op de stad zouden verschansen.

De begijnen leven nadien enkele jaren verspreid, maar kopen in 1545 een bleekhof aan de Rodestraat, ditmaal veilig binnen de stadsmuren, waar zich nu nog het huidige begijnhof bevindt. Reeds het volgende jaar, in 1546, worden hun nieuwe kerk en de aanpalende gebouwen ingewijd.

In 1796 schaffen de Fransen de religieuze congregaties af, ook de begijnenbeweging, en het begijnhof wordt tot nationaal goed verklaard. Dit belet niet dat begijnen van het vruchtgebruik van hun huizen mogen blijven genieten, maar de kerk moet verkocht worden en in 1799 wordt ze grotendeels afgebroken. Enkel het hoogkoor blijft gespaard. Het zgn. achterhof met 33 huisjes tussen de kerk en de Paardenmarkt, wordt als een apart pand bestemd voor de bouw van een kazerne van Napoleon. In 1807 moeten de begijnen ook het voorhof verlaten omdat er Franse soldaten worden ingekwartierd.

Onder Hollands bewind wordt de oppervlakte zowat gehalveerd, maar toch kunnen de begijnen in 1821-'22 herbeginnen. In het jaar van de onafhankelijkheid van België wordt de hernieuwde maar sterk verkleinde Sint-Catharinakerk ingewijd.

Na een stevige heropbloei in de 19de eeuw bloedt de beweging dood in de 20ste eeuw. Ze houdt in Antwerpen op te bestaan met de dood van de laatste begijn, juffrouw Virginie Laeremans, in 1986.

De huidige kerk is deels het restant van de kerk uit de 17de eeuw en van de aanbouw in 1827-1830 en later rond 1880-1900. Deze kerk is geen parochiekerk. Ze was dat enkel voor de begijnen.

Programma

Open van 19.00 u. tot 23.00 u.

Doorlopend

Vrij bezoek aan de begijnhofkerk en de begijnhoftuin

Om 19.30 u., 21.00 u. en 22.00u

Recital door Jef Van Boven en zijn ensemble

Om 19.00u. en 20.30u.

Orgelmuziek door huisorganiste Andréé Snauwaert

TIP

*op wandelafstand: de Sint-Jacobskerk en
de Sint-Antonius-van-Paduakerk aan de Paardenmarkt.*

Praktisch

Sint-Catharinakerk (Begijnhof)

Adres: Rodestraat 39, A.-2000

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal (op loopafstand 1 km) **Bus 17** (Rooseveltplaats), 13 Opera

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 054 - Ossenmarkt

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-catharina-begijnhof/>

SINT-ANNAKAPEL

'Keizerskapel'

Veel gilden en ambachten bouwen in de 16de eeuw een eigen kapel. Zo bouwt het droogscheerdersambacht in 1513-'14 een kapel met annex godshuis. De kapel was in de 16de eeuw **toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw Geboorte**. Later wordt ze hernoemd tot **Sint-Annakapel**. In de volksmond Keizerskapel genoemd naar de straat. De kapel had uiteraard geen parochiale functie. Zoals de meeste kerken wordt ook deze kapel tijdens de calvinistische periode 1578-1585 gebruikt door de protestanten, in dit geval de lutheranen. Van 1625-1648 doet ze dienst als **parochiekerk** voor de Sint-Willibrordusparochie, uit schrik voor vijandelijkheden en plundering door de Staatsen in de Sint-Willibrorduskerk.

Zoals alle kerken wordt ook de Sint-Annakapel in 1794 gesloten en in 1798 openbaar verkocht. Een bakker koopt ze op en stelt ze weer ter beschikking van de eredienst.

In 1899 wordt de kapel eigendom van de Witte Paters, die in de havenstad Antwerpen een geschikte uitvalsbasis zoeken. Zij bouwen achter de kapel in 1900-1901 een nieuw klooster. In 1989 wordt de kapel aangekocht door de *European University* en gerestaureerd om in 1994 weer in gebruik te worden genomen. Ondertussen is zij privé eigendom.

Programma

Doorlopend van 18.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kapel. Informatie beschikbaar.
Permanent gids aanwezig.

Begeleide wandelingen van de Sint-Annakapel naar de Sint-Jacobskerk (45 min.)

Start om het uur, om **18.00 u., 19.00 u., 20.00 u., 21.00 u.**

Aansluitend kan je een rondleiding volgen in de Sint-Jacobskerk (vanaf 19.00 u.).

TIP

*Combineer een bezoek aan de Sint-Annakapel met
een bezoek aan de Sint-Jacobskerk.*

Praktisch

Sint-Annakapel ('Keizerskapel')

Adres: Keizerstraat 21, A.-2000

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal

Tram → **De Lijn** 3, 5, 9, 15 (premetro Meir)

Bus: 22, 180, 181, 182, 183 (Groenplaats)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** velo 28 - Keizerstraat

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-annakapel/>

SINT-ANDRIESKERK

Ook de geschiedenis van de Sint-Andrieskerk is begonnen met een kloosterorde, nl. de augustijnen in ca.1510. Maar al snel worden de monniken verdreven omwille van Lutherse sympathieën en worden kerk en klooster gesloten.

De omwonenden wensen de kloosterkerk in aanbouw als parochiekerk te voltooien en bekomen hiervoor in 1523 - via het stadsbestuur - de goedkeuring van de landvoogdes Margareta van Oostenrijk en van paus Adrianus. In 1527 worden de kloostergronden verkocht en verkaveld om de bouw van de kerk te financieren. Als ze in 1529 gebruiksklaar is, gaat men over tot de canonieke oprichting van de parochie en een week later, op 6 juni, tot de kerkwijding.

De Beeldenstorm van 1566 houdt lelijk huis: het interieur van de kerk wordt grotendeels vernield. Een jaar later wordt de kerk opnieuw gewijd. Een decennium later in 1581 tijdens het Calvinistisch bewind (1577-1585), wordt de kerk volledig aan de Calvinisten overgedragen. In 1585 volgt dan een herinwijding voor de katholieke eredienst.

Onder de Fransen in 1797 wordt de kerk gesloten maar een jaar later voor de eredienst heropend dankzij de eed van trouw aan het revolutionaire bewind door priester Jan-Michiel Timmermans. In 1802 wordt ze officieel weer ter beschikking van de eredienst gesteld.

Volgens een romantische overlevering heeft men als blijk van erkentelijkheid tegenover landvoogdes Margaretha van Oostenrijk (1480-1530) die als stichteres van de parochie wordt beschouwd, de **patroon** van het Huis van Bourgondië, **Sint-Andreas**, overgenomen. Haar enige verdienste reikt echter niet verder dan dat zij de nodige ambtelijke handtekening heeft gezet onder de stichtingsacte van de parochie. De heilige Andreas mag dan visser van beroep geweest zijn, dat betekent evenmin dat de enkele tientallen parochianen die met visserij hun 'boter bij de vis' verdienden, zouden volstaan om deze apostel tot patroon van de nieuwe parochie uit te roepen.

Onder de 12 apostelen geldt Sint-Andreas als de vierde belangrijkste na Petrus, Johannes en Jacobus. Na Jezus' dood verkondigt hij het geloof in Griekenland waar hij in 66 in de havenstad Patras de marteldood sterft. Wat niet belet dat de vissers hier een boontje hadden voor de patroonheilige van hun parochie.

In de Sint-Andrieskerk is hij prominent aanwezig op belangrijke kunstwerken, zowel op het barokke Heilig-Kruismonument, in het grootse glasraam in de zuiderdwardsbeuk en op het schilderij 'De marteldood van Andreas' (Otto Van Veen, 1599) dat vroeger het hoofdaltaar sierde (nu tegen de zuidkant van het koor). Het meest in het oog springend is wel de 19de-eeuwse barokke sculptuur onder de preekstoel (Jan-Baptist Van Hool, 1821-'25). De roeping door Jezus van de eerste twee apostelen Petrus en zijn broer Andreas wordt hier levensgroot *live* opgevoerd.

(vervolg)

Programma

Open van 19.00 u. tot 23.00 u.

Doorlopend

Doorlopend rondleidingen in de kerk en in het museum SAM

Volwassenen: op zoek naar de souvenirs uit de vroegere Sint-Michielsabdij die 'heimelijk' bewaard worden in de Sint-Andrieskerk. En waar houdt de patroonheilige zich schuil?

Zoektochten voor kinderen en jongeren: tussen de stellingen voor de restauratie van de kerk zoeken we de patroonheilige Andries. Vraag aan het onthaal een blad met opdrachten en een plan van de kerk.

Gezellig napraten in de sfeervolle feestzaal Why Waai. Bezoek aan de feeërieke kelder is eveneens mogelijk.

TIP

Op wandelafstand:

de Sint-Joriskerk, de Sint-Walburgiskerk en de Sint-Michiel en Petruskerk

Praktisch

Sint-Andrieskerk

Adres: Waaistraat, A. 2000

voorlopige ingang Sint-Andriesstraat

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 3, 5, 9 (Linkeroever), 15 (Regatta)

Tram → **De Lijn** 3, 5, 9, 15 (premetro Groenplaats), 7 (Mechelseplein)

Bus 22, 181/182/183/184 (Sint-Andries)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 66 - Modemuseum

<https://topa.be/st-andries/>

SINT-JORISKERK

Het is niet verwonderlijk dat reeds in 1201 een **kapel** buiten de stadswallen aan Sint-Joris is toegewijd op de plaats van de huidige kerk toen nog buiten de stadswallen. Als symbool van strijdvoudigheid wordt Joris de **beschermheilige** van de gewapende gilden **van de schutters**. Reeds in de 13de eeuw komen de beide Voetbooggilden, de Jonge- en de Oude Voetboog, hier oefenen. Vanaf de 16de eeuw krijgt het gilde van de schermers (met Sint-Michel als patroonheilige) zijn oefenveld in het buiten gebruik gestelde middeleeuwse poortgebouw van de Sint-Jorispoort (nabij de huidige Schermerstraat).

Om tegemoet te komen aan de bewoners buiten de (toenmalige) stadswallen beslist het kapittel van O.-L.-Vrouw in 1304 om twee kapellen te verheffen tot kerk met **gedeeltelijke parochiale rechten** zoals **uitvaarten** en misschien ook **huwelijken**: die van Sint-Willibrordus aan de noordkant en die van **Sint-Joris** aan de zuidkant van de stad. Op 6 juli 1124 wordt de kerk ingewijd. De **wijdingsakte** wordt nog steeds bewaard in het kerkarchief. Pas 170 jaar later, in 1477, krijgt ze samen met de Sint-Willibrorduskerk, van het kapittel ook het recht te **dopen en een eigen kerkhof** nabij de kerk in te richten.

In de calvinistische periode wordt op last van de Prins van Oranje in **1578** een deel van Sint-Joriskerk toegewezen **aan de lutheranen** maar in 1582 worden de katholieken er volledig uit gebannen. Op **27 augustus 1585** wordt de kerk terug bestemd voor de katholieke eredienst.

Tijdens het Frans Revolutionair Bewind einde 18de eeuw wordt ook de Sint-Joriskerk gesloten. De kerk en haar ganse inboedel worden publiek verkocht. Tenslotte wordt ze gesloopt. Enkel de witmarmeren **altaarsteen, de wijdingssteen**, van het hoogaltaar is nog bewaard

De **Sint-Jorisparochie**, zonder fysieke kerk, wordt **hulpparochie** van Sint-Andries en verzorgt vanaf 17 maart 1801 de erediensten in de nabijgelegen verlaten **kapel van de karmelietessen** op de Rosier die toegewijd is aan Sint-Jozef. Tot 1837 verzorgen de zusters samen met de parochie de diensten in de kapel. De overeenkomst met de karmelietessen loopt echter af in 1837. In afwachting van een nieuwe Sint-Joriskerk wijkt de parochie voor haar diensten uit naar de kapel van het **Sint-Elisabethgasthuis** en naar de kapel van de zusters Kapucinessen in de **Sint-Rochusstraat**.

Eerst in **1853** bij de **wijding van de huidige kerk** krijgt de parochie haar naam terug, **Sint-Joris**. Oorspronkelijk is haar grondgebied veel beperkter dan in het Ancien Régime. Maar wanneer in 1866 de nabijgelegen 16de-eeuwse Spaanse stadsomwalling afgebroken wordt krijgt ze een aanzienlijk stadsdeel tot aan de zuidelijke leien, toebedeeld. Ook nadien worden haar nog stukken grondgebied toegewezen.

Op het einde van de 19de eeuw wordt het Antwerpse parochielandschap hertekend: bij de oprichting van de nabijgelegen Sint-Michielsparochie in 1883 en de Sint-Walburgisparochie in 1900 moet de Sint-Jorisparochie weer terrein prijsgeven. Wanneer in 1968 de kleine Sint-Augustinusparochie wordt opgeheven wordt het gebied verdeeld onder de omliggende parochies en wordt Sint-Joris terug wat groter.

De **patroonheilige** is prominent aanwezig in en buiten de kerk. Boven de zijingang van de kerk, aan de Schermersstaat, staat het opvallend krachtige neogotische **beeldhouwwerk** van **Sint-Joris te paard** die de draak doodt. Het is van Pieter Lecoutere (1898).

In de kerk staat het 17de-eeuws **ruiterbeeld van Sint-Joris** dat waarschijnlijk te vereenzelvigen is met het beeld dat in de vroegere kerk het hoofdaltaar sierde. Bijzonder is ook het eigentijds **Sint-Jorisglasraam**. Op dit tweeluik uit 1957 van de Haarlemse kunstenaar Henricus Alphonsus Byvoet (1897-1975) doorboort de geharnaste Sint-Joris te paard met een krachtige lanssteek de grote gevleugelde draak. (vervolg)

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk

Plaatselijke gidsen.

Info over de kerk, de kunstwerken en de patroonheilige Sint-Joris

TIP

Een korte wandeling brengt je van deze neogotische kerk naar de origineel gotische Sint-Andrieskerk of .... naar de neoromaanse Sint-Michiel-en Petruskerk of de modernistische Sint-Walburgiskerk.

De wandeling waard.

Praktisch

Sint-Joriskerk

Adres: Mechelseplein 24, A.-2000

 Schermersstraat (naast nr. 11)

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + **De Lijn Tram 4**

Tram → **De Lijn 4, 7** (Mechelseplein), 1,10,13 (Nationale Bank)

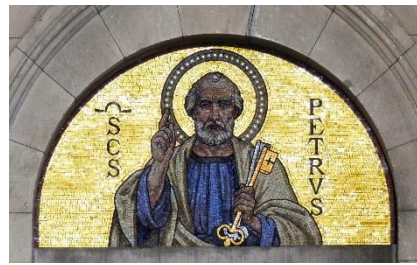
Fietsstation → **VELO-Antwerpen**_Velo 084 – Elzenveld

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-joris/>

<https://www.sintjorisharochie.be/>

SINT-MICHEL EN PETRUSKERK

Tot in de 16de eeuw draagt het gebied dat samenvalt met het huidige Zuidkwartier de naam **Caloes**. Dit zou te identificeren zijn met de plaatsnaam Chanelaus bij de Schelde waar Sint-Amandus in de 7de eeuw een **eerste kerk** opricht toegewijd aan de **heiligen Petrus en Paulus**. Na de verwoestingen door de Noormannen in de 9de eeuw ontstaat op dezelfde plaats een **nieuwe parochiekerk toegewijd aan de aartsengel Michael** - de 'St.-Michielskerk'. Aan deze toen enige Antwerpse **parochiekerk** wordt een kapittel verbonden: een 'college' van een twaalfstal priesters of 'kanunniken'. Omdat de discipline onder hen wat te wensen overlaat, komt op vraag van de bisschop van Cambrai (Kamerijk) in 1124 **Norbertus** het **kapittel** hervormen. Twee derde van de kanunniken ziet een meer gestrenge leefregel niet zitten en beslist om samen met de parochie te verhuizen naar de Onze-Lieve-Vrouwekapel, de huidige kathedraal. De overige kanunniken vormen rond de **Sint-Michielskerk** een kloostergemeenschap met de regel van Norbertus: de norbertijnen, naar de eerste abdijstichting van Norbertus officieel 'premonstratenzers' genoemd.

De nieuwe **Norbertijnerabdij**, toegewijd aan de aartsengel Michael, groeit uit tot één van de rijkste van de Nederlanden. Zoals voor de meeste van de 32 abdijen en kloosters van Antwerpen betekent de invoering van het Frans Revolutionair Bewind einde van de 18de eeuw het droevige einde van de St.-Michielsabdij.

Einde 19de eeuw zal de patroonsnaam van Sint-Michiel overgenomen worden door de nieuw gebouwde kerk op het Antwerpse Zuid. Een **voorlopige kapel** ontworpen door architect **Frans Baeckelmans** zal dertien jaar lang dienst doen tot bij de ingebruikneming van de nieuwe kerk. Maar het blijft wachten tot 1886 eer de **parochie** opgericht wordt. Pastoor **Kintsschots** had zich in de schoolstrijd immers tegen het neutrale officiële onderwijs gekant en het liberale stadsbestuur reageerde met een jarenlange onwil tegenover de nieuwe parochie. Pas met het Koninklijk Besluit van 9 maart 1886 wordt de nieuwe **St.-Michielsparochie** opgericht en de kerkfabriek geïnstalleerd.

De eerste patroon, de aartsengel Michaël, wordt steeds als '**heilige**' aangeduid ook al is hij niet officieel heilig verklaard. Hij wordt in zekere zin gezien als 'heilig sinds het begin der tijden' door zijn status van '**strijder Gods**'. In de **kerk staat** hij op deze wijze afgebeeld op het **mozaïektimpaan** aan de binnenzijde van het hoofdportaal. Op het neogotische **beeld** van Petrus De Roeck in de kerk draagt hij enkel de weegschaal.

Petrus is als tweede **patroonheilige** toegevoegd als 'prins der apostelen' en patroon van de Katholieke Kerk. Hij was ook, samen met Paulus, patroon van de eerste Antwerpse kerk die in de 7de eeuw gesticht was door de heilige Amandus. Hij staat afgebeeld in het **oostelijke zijportaal**.

Programma

Open van 18.00 u. tot 23.00 u.

- Vrij bezoek aan de kerk
- Plaatselijke gidsen vertellen u over de geschiedenis van de Sint-Michielsabdij
- We bieden u een folder aan met informatie over de Sint-Michielsbeelden in de kerk
- Laat je verrassen door het bijzondere kerkinterieur geïnspireerd op de beroemde Normandische dom van Monreale op Sicilië.

20.30 u. concert door organist Peter Van de Velde.

TIP

Een korte wandeling brengt je bij de modernistische Sint-Walburgiskerk

Praktisch

Sint-Michiel en Petruskerk

Adres: Amerikalei 165, A.-2000

Trein → **NMBS** Antw-Centraal + **Tram** 10 (metro Astrid – richting Schoonselhof)

Antwerpen-Zuid (op loopafstand 1 km of **Tram** 10 halte Bestorming-Brederodestraat)

Tram → **De Lijn** 10 (halte Bestorming), 1 (halte Montigny tegenover de kerk)

Bus 180, 181, 182, 183 (Halte Graaf van Hoornestraat – over de kerk)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 080 – Montigny (*recht over de kerk*)

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-michiel-en-petrus/>

plaatselijk contact: Jean-Pierre Migom 0476892121 – migom.jean@telenet.be

SINT-WALBURGISKERK

Op het einde van de 19de eeuw maakt de volkrijke buurt nog deel uit van de Sint-Andriesparochie. Deze wordt op 23 april 1900 opgesplitst bij de stichting van de nieuwe **parochie die toegewijd wordt aan Sint-Walburgis**. De naam- en patronaatskeuze is niet toevallig. Ze verwijst naar de vroegere gelijknamige kerk die binnen de oudste Antwerpse stadsomwalling lag en in 1797, onder het Frans Revolutionair Bewind, gesloten werd. De laatste resten ervan verdwenen bij de recht trekking van de Scheldekaaien op het einde van de 19de eeuw.

Walburga wordt rond 710 geboren in Wessex, Engeland en al op 10- of 11-jarige leeftijd opgevoed in het benedictinessenklooster van Wimborne waar ze later ook als kloosterlinge intreedt. Volgens de legende landt Walburga wanneer ze op weg is naar Duitsland eerst aan in **Antwerpen** na een stormachtige overtocht over zee. Het schip is in nood, maar Walburga staat de ganse tijd biddend op het dek tot het schip veilig in Antwerpen aankomt. Hieraan dankt ze haar patroonschap van de zeelui. In de Antwerpse **burchtkerk** bevond zich een kleine gewelfde kelder waar Walburga volgens de overlevering een verblijf- en bidplaats had. Deze 'kluis' kent in de loop der tijden een bijzondere verering. Daarom wordt de burchtkerk eeuwen later ook aan de heilige Walburga toegewijd en is sindsdien als 'Walburgiskerk' bekend gebleven.

Einde 19de eeuw wordt de patroonsnaam Walburgis overgenomen voor de nieuwe parochiekerk op het Antwerpse zuid. In augustus 1900 wordt de **Walburgiskerk** ingewijd in de Volkstraat op de plaats van de huidige kerk. Maar reeds in de dertiger jaren van de 20ste eeuw wil pastoor Maurice van Hoeck (1890-1950) **een nieuwe kerk** laten bouwen die, anders dan de neogotische kerken van de voorbije 50 jaar, 'verbonden moet zijn met de **levende parochiegemeenschap**'.

Het ontwerp van Flor Van Reeth (1884-1975), een van de belangrijkste architecten uit de modernistische beweging van de jaren dertig, en van Jan Smits sluit aan bij het ideeëngoed van de Antwerpse kunstenaars van de progressieve 'Pelgrimbeweging' die streven naar een monumentale eenheidskunst. Hiervan is deze zaalkerk, ingezegend op 21 februari 1938, een mooi voorbeeld.

De meest opvallende voorstelling van de patroonheilige is deze boven het koor in de drie grote **glasramen** met als uitgangspunt de legendarische oversteek van de patroonheilige naar Antwerpen. Centraal staat het **beeld van de heilige Walburga**. De boot waarin de heilige volgens de legende in Antwerpen aankomt, heeft hier de kenmerken van een vikingschip. De heilige is herkenbaar aan haar attributen: het habijt, de abdisstaf, het regelboek en het vaatje met de wonderbare olie die uit haar graf komt.

Programma

Na de Afrikaanse viering, **18.30 u. – ca 19.30u.** die opgeluisterd wordt met zang en muziek is iedereen welkom voor de Nacht van de kerken

Doorlopend van ca. 19.30 u. tot 23.00 u.

Tentoonstelling over de patroonheilige van de kerk de Heilige Walburga

Vrij bezoek aan de kerk.

Concert van ca. 22.00 u. tot 23.00 u.

Jan Noordzij, titularis-organist van de kerk, bespeelt het Gerard D'Hondtorgel

TIP

Minder dan 10 min. wandelen brengt je van deze modernistische kerk naar de neo-romaanse Sint-Michiël en Petruskerk.

Praktisch

Sint-Walburgiskerk

Adres: Volkstraat 41, A.-2000

Trein → **NMBS** Antwerpen

Tram → **De Lijn** 4 (Museum)

Bus 180, 181 182 183 (Museum); 22 (Kronenburgstraat); 34 (Graaf van Hoornestraat)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 15 Schone Kunsten; 016 Marnixplaats

[https://topa.be/monumentale-\(Kerken/sint-walburgis/](https://topa.be/monumentale-(Kerken/sint-walburgis/)

Centraal

ZURENBORG (2018)

SINT-NORBERTUSKERK

Historisch is er een zekere logica dat eerst einde 19de eeuw een parochiekerk met de naam **Norbertus** vereerd kan worden. Voor een kerknaam komen in de vroegere 19de-eeuwse stadsuitbreiding eerst de drie pioniersmissionarissen die Antwerpen in de 7de en 8ste eeuw kerstenden aan de beurt. **Eligius** mag reeds sinds de 9de eeuw de eer genieten de tweede patroonheilige van een Antwerpse kerk te zijn, toch is het pas bij de oprichting van een nieuwe parochie op Stuivenberg in 1890 dat een kerk geheel naar zijn naam luistert. De naam **Willibrordus** is reeds sinds de middeleeuwen hoog gehouden door de kerk 'buiten de muren' (aan de huidige Kerkstraat), terwijl hun tijdgenoot **Amandus** sinds 1865 een kerk met zijn naam mag vereren (Van Kerckhovenstraat).

Norbertus treedt pas begin 12de eeuw in Antwerpen op. Overigens dateert zijn heiligverklaring pas van 1582 (naamdag 6 juni). Ondanks de gepaste fierheid over hun ordestichter was het voor de norbertijnen uitgesloten om de eeuwenoude naam van hun abdij te wijzigen.

Bij de urbanisatie van de **zurenborgwijk** einde 19de eeuw wordt een kapel gebouwd aan de nieuw aangelegde Dageraadplaats. Voor de bediening van **de kapel, toen toegewijd aan O.-L.-Vrouw van Altijddurende Bijstand**, wordt E.H. Karel Van Aerden uit de St.-Antoniusparochie aangezocht. Hij brengt vanuit Rome een reproductie van **de icoon** van O.-L.-Vrouw van Altijddurende Bijstand mee om in de kapel op te stellen. Dit geeft aanleiding tot de stichting van de **Broederschap** met dezelfde naam.

Naar het voorbeeld van drie aangrenzende parochies, St.-Willibrordus in de Kerkstraat, St.-Willibrordus in Berchem en St.-Jozef aan het Stadspark, willen de omwonenden voor deze kapel ook **parochierechten**. Aartsbisschop Goossens verleent ze in 1886 onder de bescherming van **St.-Norbertus**. Hiermee wil men de man in ere houden die in 1124 de stichter was van de eerste norbertijnenabdij in de Lage Landen, de eens zo glorieuze Antwerpse Sint-Michielsabdij.

Wanneer rond de eeuwwisseling de kapel te klein wordt schenkt de 'Société' de grond voor de nieuwe kerk. Architect Ernest Dieltiens levert een plan af voor een laat-neogotische kerk, met kenmerken van zowel de Franse gotiek als van de Scheldegotiek. Een half jaar later, op 15 mei 1902 wijdt Kardinaal Goossens, aartsbisschop van Mechelen-Brussel de hoeksteen in en twee-en-een half jaar later, op 29 september 1904, kan hij de kerk komen inwijden.

De patroonheilige is letterlijk alomtegenwoordig in de kerk. Niet alleen staat hij de bezoeker op te wachten in het westelijke portaal, zijn levensverhaal staat ook de ganse kerk rond afgebeeld op 10 grootse **wandschilderingen** die **de middenbeuk** en het koor opluisteren.

Programma g

Doorlopend van 19.00 u. tot 22.00 u.

De kerk is wel al de hele dag open zijn. Net als vorig jaar zal er een oecumenische gebedsviering plaats hebben in het kader van de Pride.

Vrij bezoek aan de kerk, een oase van rust in de levendige Zurenborgwijk.

Op infoborden wordt de aanwezigheid van de Heilige Norbertus in de Antwerpse kerken geïllustreerd.

Informatie over de kerk.

TIP

**Met tram 9 ben je op 10 min. aan de Groenplaats
vlak bij de Sint-Andrieskerk en de Sint-Carolus Borromeuskerk**

Praktisch

Sint-Norbertuskerk – Zurenborg

Adres: Dageraadplaats 5, A. 2018

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 9

Antwerpen Berchem (op loopafstand 1 km) of **Bus 30**

Tram → **De Lijn 9** (Zurenborg)

Bus 30 (Draakplaats), 32 (Zurenborg), 21 (Plantin en Moretuslei)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 106 – Draakplaats

<https://topa.be/monumentale-kerken/sint-norbertus/>

www.sintnorbertuskerk.be

www.facebook.com/sintnorbertuskerk

www.instagram.com/sintnorbertuskerkantwerpen

ANTWERPEN NOORD (2060)

SINT-WILLIBRORDUSKERK

In Antwerpen dragen twee kerken de naam van Willibrordus. De 19de-eeuwse neogotische kerk is de zoveelste opvolger van een Sint-Willibrorduskerkje op 'Stuivenberg' in de Seefhoek, een gehucht dat aanvankelijk buiten de stadsmuren lag, maar wel van meet af aan tot het Antwerpse grondgebied behoorde. De laatgotische 'Oude kerk van Berchem' typeert al eeuwen het dorp dat als randgemeente door de fusie in 1983 bij Antwerpen hoort. De geschiedenis van beide gaat zeker terug tot de 13de eeuw.

Een **eerste Sint-Willibrorduskerk** in de Seefhoek wordt reeds in 1264 vernoemd. Het is een kleine kapel die in 1295 wordt vereerd met een **kapelanie ter ere van O.-L.-Vrouw**. In 1304 verkrijgt deze gedeeltelijke begrafenisrechten. Ze bestrijkt een zeer uitgestrekt grondgebied buiten de toenmalige Antwerpse stadswallen. In de eerste helft van de 14de eeuw wordt al een **nieuwe kerk** gebouwd die op haar beurt na ongeveer een eeuw, in 1454, door een **derde** wordt vervangen. Deze kerk krijgt in **1479**, net als Sint-Walburgis, Sint-Jacobs en Sint-Joris, het recht van een eigen doopvont en kerkhof, en wordt van dan af een **zelfstandige parochiekerk**.

De Gelderse troepen van Maarten Van Rossem, die in 1542 een raid op Antwerpen uitvoeren, verwoesten de kerk. Een nieuwe kerk, de **vierde** in de reeks, ingewijd in **1545**, wordt op haar beurt platgebrand in de strijd tussen Spaanse en Staatse troepen in 1579. In **1615** wordt een **vijfde kerk** ingewijd die echter omwille van de plundertochten van de vijandelijke Staatse troepen snel in verval geraakt. Daarom doet de Sint-Annakapel aan de Keizerstraat, veilig binnen de stadsmuren, van 1625 tot 1648 dienst als **parochiekerk**.

De voorlaatste in de rij, de **zesde** kerk, ingewijd in 1654, wordt in 1799 tijdens het Franse Revolutionair Bewind samen met de inboedel verkocht maar opgekocht door een stroman. De Antwerpse gemeenteraad erkent in 1878 de kerkfabriek als vertegenwoordiger van de parochie en als eigenares van het kerkgebouw en van de bijhorende begraafplaats.

In het midden van de 19de eeuw groeit de parochiegemeenschap vlog aan. Tussen 1860 en 1900 wordt de **parochie opgesplitst** in 5 nieuwe parochies, Sint-Jozef in 1860, Sint-Amandus in 1864, Sint-Norbertus in 1886, Sint-Lambertus en Sint-Eligius in 1889. In 1900 wordt er nog de H. Hartparochie van losgemaakt. De Sint-Willibrordusparochie telt dan nog steeds 25.000 'zielen'.

De 17de-eeuwse kerk wordt te klein. Daarom beslist men in 1874 ze te vervangen door een nieuwe. Deze zevende en laatste kerk in de rij wordt de **grootse neogotische** realisatie die we nu nog kennen van de architectenbroers Blomme. Minder dan vijf jaar na de eerstesteenlegging wijdt kardinaal Goossens op 23 september 1891, de nieuwe kerk in. Op 27 september wordt het H. Sacrament en het 15de-eeuwse O.-L.-Vrouwbeeld uit de vroegere kerk in een plechtige processie naar de nieuwe kerk gebracht.

Willibrordus, geboren in de omgeving van York (Engeland) in 657 is een van de eerste missionarissen die onze streken komt evangeliseren. Samen met elf gezellen wordt hij in 690 naar Friesland gezonden. De Friezen bewoonden toen een smalle kuststrook van Denemarken tot Frans Vlaanderen (Boulogne). Hij krijgt de vrijheid om zich in **Antwerpen** te vestigen. Zijn werkterrein is hoofdzakelijk gesitueerd in Brabant, Limburg en Westfalen, later ook in Holland en Friesland. Daarom noemt men hem ook '**apostel der Friezen**'. De verwijzing naar Utrecht als zijn bisschopsstad is historisch niet correct. Het zou het gevolg kunnen zijn van een vroegmiddeleeuwse foutieve interpretatie van teksten en overleveringen.

Na zijn bisschopswijding te Rome in 695 richt hij het bisdom 'Trajectum' op (traditioneel geïnterpreteerd als Utrecht). Wanneer hij in 698 van de abdis Irmina (Trier) een klooster met een kerkje in Aefternacum (Echternach) ten geschenke krijgt, bouwt hij dit uit tot een abdij volgens de regel van de heilige Benedictus. Vanaf 728 trekt hij zich meer terug in de abdij waar zijn eerste levensverhaal te vinden is in het zgn. *Calendarium van Echternach*. Hij overlijdt op 7 november 739.

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk.

Informatie over de kerk, de patroonheilige Sint-Willibrordus en de parochie

TIP

**Met tram 10 ben je op goed 10 min bij de
Sint-Fredeganduskerk in Deurne**

Praktisch

Sint-Willibrorduskerk - Antwerpen

Adres: Kerkstraat 89, A.-2060

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + tram 24 (Kerkstraat)

Tram → *De Lijn 24 (Kerkstraat), 10 (Astrid premetro)*

Bus 23 (Sint-Willibrorduskerk), 30 (Korte Van Bloerstraat), 31 (Kerkstraat),
34 (Groeningerplein)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** Velo 109 - Kerkstraat

<https://www.topa.be/nl/antwerp/kerken-in-antwerpen/sint-willibrord/>

DEURNE (2100)

SINT-FREDEGANDUSKERK

In 1186 schenkt bisschop Rogerus (van Kamerijk), als tegenprestatie voor verleende diensten, de kerkrechten van Deurne aan de Sint-Salvatorabdij van Enname (Oudenaarde). Op haar beurt verkoopt die benedictijnerabdij de kerkrechten in 1318 om financiële redenen aan de norbertijnen van de Antwerpse Sint-Michielsabdij. Deze stelt nu een seculiere priester aan voor de bediening van de **O.-L.-Vrouwekerk in Deurne**, zoals de kerk toen heette. Vanaf 1516 wordt het altaar van Deurne geïncorporeerd in de Sint-Michielsabdij, wat betekent dat paters van de abdij aangesteld worden als pastoor van Deurne.

De voldoening van de Deurnenaren bij de voltooiing van hun grotere kerk in 1536, duurt niet lang. Slechts enkele jaren later, in 1542, wordt ze bij hun raid op Antwerpen geplunderd door de Gelderse legerbendes van Maarten Van Rossem en in 1566 wordt ze geteisterd door de Beeldenstorm. De aangerichte schade is in 1578 reeds hersteld maar amper één jaar later worden het dorp en de kerk bijna volledig verwoest bij de 'Slag van Deurne' tussen de katholieke Spaanse troepen en de opstandige protestantse Staatsen. Van de kerk resten slechts enkele delen van de toren, de kruisbeuk en het koor.

Het Calvinistisch stadsbestuur van Antwerpen laat in 1580 de laatste restanten van de toren afbreken en samen met twee overgebleven pilaren verkopen op de Vrijdagmarkt.

De nieuwe kerk voltooid in 1644 onder het **patroonschap van Sint-Fredegandus** staat nog steeds onder de voogdij van de Sint-Michielsabdij. Ze is dus **geen zelfstandige parochiekerk**.

Door de opheffing van de kloosters door de Franse Revolutionairen wordt in 1796 ook de Antwerpse Sint-Michielsabdij ontmanteld. Een deel van het meubilair uit de abdiijkerk wordt overgebracht naar (parochie)kerken die aan de abdij toebehoren.

Zo wordt de Sint-Fredeganduskerk erfgenaam van een deel van de eens zo roemrijke norbertijnenabdijkerk: o.m. de twee grootse barokke **grafmonumenten** van abten, de twee enorme **schilderijen** 'De opdracht van Jezus in de tempel' en 'De abtswijding van de zalige Waltmanus door Sint-Norbertus' in het koor en het beeld van Sint-Anna-ten-Drieën.

De **parochie** Sint-Fredegandus wordt officieel gesticht in 1803. In 1924 verliest de Sint-Fredegandusparochie een deel van haar grondgebied bij de oprichting van de parochie van het H. Sacrament in de Groenenhoek en in 1928 aan de nieuwe parochie O.-L.-Vrouw van het Heilig Hart aan de Te Boelaerlei.

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 23.00 u.

De kerk is uitzonderlijk open voor deze Nacht van de kerken
Vrij bezoek aan de kerk.
Ontdek de relictten uit de voormalige Sint-Michielsabdij.

TIP

*Met de tram 10 of bus 410 ben je op 11 minuten in centrum Antwerpen.
Aan de halte Astrid ben je kort bij de Sint-Willibrorduskerk in de Kerkstraat.*

Praktisch

Sint-Freganduskerk – Deurne

Adres: Lakkorslei, 2100 Deurne

Trein → **NMBS** Antwerpen Centraal + premetro 5, 10

Bus → **De Lijn** 410 (Antwerpen – Turnhout) halte Hof ter Lo

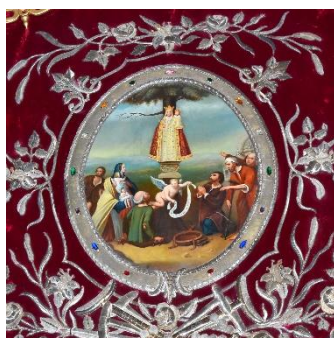
Tram → **De Lijn** 5, 10 halte Hof ter Lo

MERKSEM (2170)

SINT-BARTHOLOMEUSKERK

Waarschijnlijk rond 1200 wordt naast de parochie van Schoten een **zelfstandige parochie van Merksem** gesticht, met een eigen kerk, doopvont, kerkhof en priester en met eigen canonieke rechten. Een zegel van de parochie uit 1217 vermeldt reeds de naam van de patroon van de parochie 'SIGILUM ECCL. PAROCH. Sti BARTHOLOMOEI PATRONI DE MERXEM. 1217.' De eerste pastoor in deze periode is enkel met zijn initiaal bekend: A. Men vermoedt dat dit staat voor Arnulphus.

De oprichting van parochies lag in de lijn van de landspolitiek van de hertog van Brabant, Hendrik I. De heren van Schoten hadden het recht de kerkbedienaar (pastoor) aan te stellen, het zgn. patronaatsrecht. In 1268 schenkt Hendrik, Heer van Breda (en van Schoten), dit **patronaatsrecht aan het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Antwerpen**, een overdracht die het jaar nadien, op 22 februari 1269 door de bisschop (van Kamerijk) wordt goedgekeurd.

Een deel van het grondgebied Merksem valt echter niet samen met de parochie. Het noordelijk deel, het zgn. 'Deurneigen' behoorde aan de 'parochie' van Deurne, Sint-Fredegandus, die vanaf 1328 onder het beheer viel van de Sint-Michielsabdij van Antwerpen. Dit blijft zo tot 1802, bij de uitvoering van het Concordaat tussen Paus Pius VII en Napoleon van 15 juli 1801, dit in de lijn van de Verlichting om tot een meer logische bestuurlijke indeling te hanteren.

In de 19de eeuw neemt het aantal parochianen enorm toe. De parochie wordt dan opgesplitst. De wijk Damburkke, die sinds einde 19de eeuw Antwerps grondgebied wordt, krijgt dan een eigen parochie, Sint-Lambertus (Antwerpen-Dam). In Merksem zelf volgt een verdere opsplitsing: in 1891 door de afsplitsing van de parochie Sint-Franciscus van Assisi, maar die - o ironie - uitgerekend dit jaar 2024 weer gefusioneerd is met Sint-Bartholomeus. In 1924 volgt een derde parochie: Onze-Lieve-Vrouw van Smarten, in de 'tuinwijk'.

Programma

Doorlopend van 19.00 u. tot 23.00 u.:

- Vrij bezoek aan de kerk en haar kunstwerken.
- U wordt onthaald door plaatselijke gidsen die alle bezienswaardigheden van deze 800 jaar jonge parochie zullen toelichten. De huisorganist zorgt voor muziek op het Gerard D'Hondt-orgel

U kan kennis maken met de verschillende gemeenschappen die in de kerk actief zijn.

- **De Filipino Catholic Community** heeft een eigen stand en zorgt voor muziek en zang.
- **De Presbyterian Church in Cameroon** verzorgt muzikale Afrikaanse intermezzi.
- **De gemeenschap van Sant'Egidio** stelt haar activiteiten voor.

Praktisch

Adres: hoek Bredabaan/Bartholomeusstraat, 2170 Merksem

Trein → NMBS

Antwerpen Centraal + premetro 2, 3 (Merksem, Burgemeester Nolf)

Tram → **De Lijn** 2, 3 (Burgemeester Nolf), 6 (Bredabaan)

Bus 600, 601, 602, 605, 610, 620, 621,

629, 658, 670, 778, 779 (Burgemeester Nolf)

Fietsstation → **VELO-Antwerpen** 219 - Districtshuis

<https://www.topa.be/nl/antwerp/kerken-in-antwerpen/merksem-sint-bartholomeus-2/>

EKEREN (2180)

SINT-LAMBERTUSKERK

De eerste vermelding van een kerk dateert van 1251. De kerk wordt dan genoemd in een oorkonde van de Sint-Bernardusabdij (Hemiksem; 'Sint-Bernards-aan-de-Schelde') "in ecclesia de Ekerne". Voor de oudst gekende vermelding van de patroonheilige van de parochie is het nog 200 jaar wachten tot 1451: 'der kerkken van Sinte Lambrechts teeckeren'.

De parochie Ekeren omvatte een zeer uitgestrekt grondgebied van meer dan 8000 ha, wat ongeveer overeenkomt met de huidige woonkernen Ekeren, Hoevenen, Kapellen en Brasschaat samen.

Het is zeer waarschijnlijk dat een kerk en de parochie reeds voor 1155 bestonden. Mogelijk ontstond er zelfs een christen gemeenschap kort na de dood van Lambertus in 706(?), maar daaruit mag nog niet afgeleid worden dat die recente ophefmakende gebeurtenis de naamkeuze van deze martelaar tot patroon zou verklaren.

In het kader van het herstel van de Kerk-Staat-relatie door Napoleon vindt in 1803 de herstelling van de Sint-Lambertusparochie plaats.

Lambertus van Maastricht, of Lambertus van Luik, werd geboren in 636 (?) in Maastricht. Hij werd er tot bisschop gewijd en tijdens zijn ambtsperiode vermoord met een zwaard. Zijn relieken werden bewaard in de kathedraal van Luik, Cathédrale Saint-Lambert, totdat deze prachtige en grootse kerk door het Frans Revolutionair Bewind ca. 1800 met de grond werd gelijkgesteld. Net als in de talrijke kerken die naar hem vernoemd zijn vindt ook in Ekeren het patroonsfeest plaats in de derde week van september (feestdag 17 september).

Omwille van zijn krachtdadige houding tegenover de ontrouw van Pepijn II is Lambertus de **patroon** van de huwelijksrouw. Ook is hij de patroon van bandagisten, tandartsen en chirurgen enz., van de houtbewerkers (in Antwerpen) en wordt aanroepen bij tal van ziekten zoals nieraandoeningen en epilepsie.

Maar de Ekerse parochie heeft nog een tweede patroonheilige: **Sint-Lucia**. Zij zou geboren zijn in Syracuse (Sicilië) rond 286. Haar naam is afgeleid van het Latijnse 'lux', wat 'licht' betekent, reden waarom zij de patrones van o.m. blinden en oogartsen is. Van beide patroonheiligen bevinden zich twee beelden in de kerk.

Van beide patroonheiligen Sint-Lambertus en Sint-Lucia zijn er twee beelden in de kerk.

Programma

Open van 19.00 u. tot 23.00 u.

Vrij bezoek aan de kerk. Toelichting door plaatselijke gidsen.

Folder met info over de parochie en de patroonheilige Sint-Lambertus.

Gratis bezoekersbrochures over het kerkgebouw en het interieur.

Praktisch

Sint-Lambertuskerk

Adres: Markt, 2180 Ekeren

Trein → NMBS Station Ekeren + **Bus 730** (richting Antwerpen)

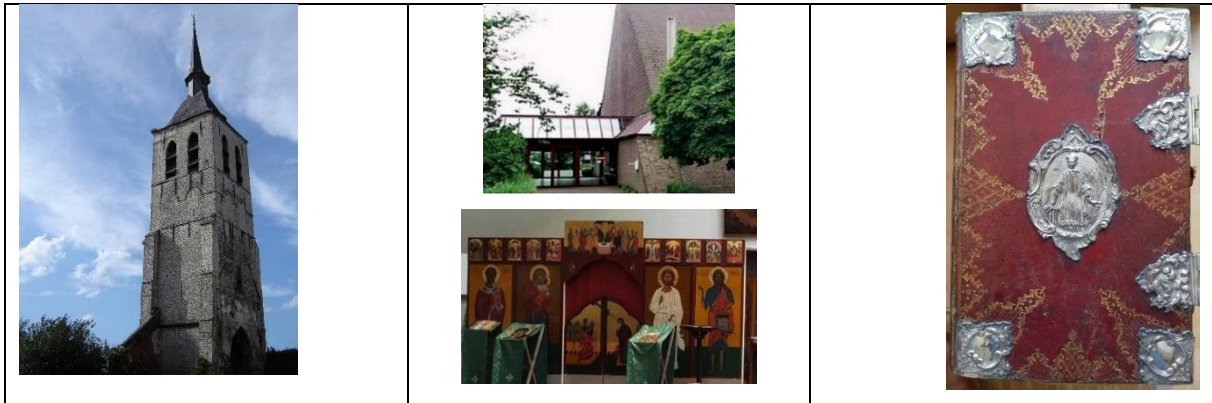
Bus: 720, 770, 771, 772 Rooseveltplaats perron C2, Bus 33 Hoboken-Ekeren;

Bus 730 P+R Luchtbal. Afstappen Halte Ekeren Markt.

<https://topa.be/monumentale-kerken/ekeren-sint-lambertus/>

SINT-LAURENTIUSKERK Schoonbroek / Ekeren

De Sint-Laurentiuskerk van Schoonbroek...

De Sint-Laurentiuskerk in Ekeren-Schoonbroek is letterlijk een buitenbeentje, zowel qua ligging als qua architectuur. Bij de uitbreiding van de Antwerpse haven werden enkele polderdorpen volledig van de kaart geveegd, zo ook het naburige Wilmarsdonk. Van de eeuwenoude gotische dorpskerk, gesloopt in 1966 blijft enkel de toren overeind. Om de ontheemde bevolking een nieuwe woonplaats te verschaffen werd naast het dorp Ekeren de nieuwe stadswijk Schoonbroek gebouwd met een **zelfstandige parochie** die dezelfde **patroonheilige** kreeg als het verdwenen Wilmarsdonk: **Sint-Laurentius**.

Als erfgenaam van de voormalige dorpskerk van Wilmarsdonk huisvest deze moderne kerk een deel van de kunstwerken en religieuze artefacten uit de gesloopte polderkerk. Het meest opvallende en klankrijke is het gerestaureerde barokke 17de-eeuwse **Bremserorgel**, bijna een unicum.

... de Orthodoxe Geloofsgemeenschap Heilige Laurentius

Sinds januari 2024 heeft ook de Orthodoxe geloofsgemeenschap een thuis in de kerk van Schoonbroek. De kenmerkende **iconostase**, een iconenwand, staat permanent opgesteld.

Ook hun patroonheilige is de **Heilige Laurentius**. Bovendien valt zijn feestdag op 10 augustus, exact op de Nacht van de kerken. Een goede reden om dit gezamenlijk te vieren.

... en de Heilige Laurentius

Laurentius die stierf in 258 wordt in de kunst vaak afgebeeld met zijn attribuut, de rooster, waarmee hij gefolterd werd. Laurentius was in de derde eeuw een van de zeven diakens van Paus Sixtus II. Als diaken, letterlijk 'dienaar', was hij verantwoordelijk voor het verdelen van de inkomsten van de kerk onder de armen, een OCMW avant la lettre in de Romeinse tijd. Zijn consequente houding leidde echter tot zijn aanhouding, foltering en vuurdood op een rooster onder Keizer Valerianus.

Meerdere artefacten in de kerk verwijzen naar de heilige zoals het houten Sint-Laurentiusbeeld, het vaandel en enkele iconen. Bijzonder is het eeuwenoude **missaal** gedrukt op de persen van Plantin met 18de-eeuws zilverbeslag met afbeelding van de Heilige Laurentius, een kunstwerk van de Ekerenaar Gerardus Verhoeven.

Programma

Open van 19.00 u. tot 23.00 u.

- Vrij bezoek aan de kerk.
- Kennismaking met de Orthodoxe Geloofsgemeenschap Heilige Laurentius
- Toelichting door de plaatselijke gidsen.

TIP:

*Ontdek enkele straten verder de oude Sint-Lambertuskerk en haar rijke geschiedenis.
Ook deze kerk erfde kunstwerken uit Wilmarsdonk, o.m. delen van het koorgestoelte.*

Praktisch

Sint-Laurentiuskerk – Schoonbroek-Ekeren

Adres: Schoonbroek, 2180 Ekeren

Trein → **NMBS** Station Ekeren + bus 730 (richting Antwerpen, halte Markt)

Bus: Halte Akkerstraat/Schoonbroek; bij de kerk: 720, 772, 775

Halte Ekeren Markt (op wandelafstand 15 min.): 730, 770, 771

(vanaf Rooseveltplaats perron 21, 23); bus 33 (Hoboken-Ekeren)

Auto: parking voor de kerk.

